

प्रस्तावना +

महाराष्ट्राल शिवाजीने हिंदू धर्म व राज्य रक्षणा साठी 'स्वराज्याची' स्थापना केली. यासाठी शिवाजीने अदिलशाही, कुतुबशाही व मोगल घोऱ्याबरोबर ३० ते ३५ वर्षे आविरत झुंड दिली. सामुद्रे शिवाजीने महाकाळ्य निमाणी साले.

अफ्रिकन आणि अमेरिकन वध, कोकणातील विजय, शायीस्तेह्यानावरील छापा, सुरतेची कट लूट, जायासिंगाबरोबरचा संघर्ष, आग्रा भेट, राज्याभिषेक, कनाटिक, मुंगिंगी यासारण्या. प्रसंगानी शिवाजीचे चरिता, राज्यांतरा, महाभारतासारण्ये साले आहे. शिवाजीने फक्त राज्य स्थापन केले नाही तर सामाजिक, धार्मिक, सार्थिक सेगात क्रांतिकारक निष्ठ्या घेऊन राष्ट्रजीवनाला एक वेगळे वळा भावले. शिवाजीचे इथेश प्रक्त राजकिय स्वातंत्र्य नव्हते. तर याला हैद्रू संस्कृतविर इस्लामी सत्तेचा पडलेला पगडा व वेचारिक गुलामागीरी नष्ट करायची होती, सालाठी सांगे मरणाळिला समाजात वेतन्य निमाणी करून भाष्यो भराढी वीर जिमणी केले. सामुद्रेच सांग्या मुत्युजीतर याचे राज्य नष्ट झाले. तरी सांगे स्वराज्यांगीमाणी केलेले खेम, जिंद व जिंषा नष्ट होण्या काळी नाही. शिवाजीच्या राजकिय कामागीरपेशा सांचे हेच कार्य महान आहे.

* सीमाजीराजो +

सीमाजीराजोचा जन्म १८ मे १८५४ रोजी पुरंदर किंत्यावर सईवाईच्या पोटी शाळा, अहानवाणीय याळा मातृसुखाळा वीचीत व्हावे लागले. ५० याचे पालन-पोलन (जिजाबाईन) केले. आईविना पोरका महिला याचे लांड झाले, सामुद्रेच साचा स्वभाव होणी, लांड झाला. सांग्या या एवमावामुद्रेच शिवाजीच्या अर्द्ध-पूर्धान मिळालिल अनेक जगांचा दोष याळा पालवावा लागला. सावित्रीमाई सोयसोयाई साचा होणे करीत भर्ते. सातच ते मिळालींना जावून मिळाल्यामुळे सांग्या तितशुश्रुते पावले. मिळालींच्या कुऱ्यांना परंपरा आल्यातांना धन्हाळीवाढावा तो होता. सोकेती ४ एप्रिल १८८० रोजी शिवाजी, राजा या मृत्यु झाला.

* सीमांडी राजांच्या राज्यमिषेक - २० डिसेंबर १८५०

शिवाजी महाराजांच्या मुख्यवेळी सीमांडी

पुनरावर होता. साला केव करून राजारागाला मादीवर बस्तवावे म्हणून अस्त्रांजी दली, मोरोपंस पिंगले, पुण्याद निराजी व सोयराखार्दी चाच्या विरोध कर केला. परी स्वामीनिघे सेनापती हुऱ्हिराव मोहिते चीच्या उक्तिनिष्ठपतीमुळे व सीमांडीच्या लक्ष्यदारपांच्यामुळे सांचा हा कट यशस्वी १० जानेवारी १८५० झाला नाही. सोना साने कुट केले व रायगडावर आला. २० जानेवारी १८५० रोडी साने स्वताचा राज्यमिषेक करून घेतला. चर्चीनी करवाल्यांनी केले होते. सोना पुर्वीच्या जागी साची नेमांडुक केली. परी करवाल्यांनी केलीच घडा घेतला नाही. सोनी पुण्या सीमांडीवर वीष घेऊन करून याला तार मारण्याचा प्रयत्न केला. तो कट उघडकीस आल्याने सीमांडीने करवाल्याना कटक शासन केले काहीजा हल्लीच्या वाची दिले. तर काहीचा कडलीर केला कल्हियक्ष सिरा म्हणून साने केलेले हुत चोऱ्य व व्याप्तीचे आहे. सात्या व थावावस्तीत शुरू व अठ्याची म्हणात येणार नाही.

* अकबरारात्र अशय +

शिवाजीच्या मुख्यवेळी मराठ्यांचे मोगालाच्या वरीवीरे

चुदृश चालून ठोले. तो वारसा सीमांडीकडे आला. घोवेळी उत्तर हिंदूस्थानातिदृष्टिकृत रजपूतांच्यावरोपण्या ओरंजीबाबो युद्ध चालून सेसी झाले. रजपूतांच्यावरोपण लक्ष्यासाठी बादशाहाने आपला आवडता शाहजाहान अकबराची नेमांडुक केली. चुदृश शुरू झाल्यानंतर अकबराला जागवले कि: रजपूतावरोपण चुदृश करून मोगालांचा कोहीच फापदा होणार नाही. सामुळे याच्यावरीवीर समझीलत्याचे घोरा अवलोकितेबाबेवे असे साला असेही वाढू झागले. तसेही साने ओरंजीबाला कुळविले परी ओरंजीबाबा आपल्या फूणाचे हे कमळवाई घोरणा वर्तीत पडले नाही. साने सोनी निंदानालस्ती केली. सामुळे अकबराने ओरंजीबाबाविरुद्ध रजपूतांच्या साहाच्याने वॅड पुकारले व रवाताचा राज्यमिषेक करून घेतला अांडी आपला हिंदूस्थानाचे बादशाहा झाली असे जाहीर केले (इंग्रेजीमध्ये १८५१)

अकबरांका श्री रजपूतांच्या पाढिला ठोला. परेतु तुऱ्य युद्धाच्यावेळी ओरंजीबाबाचा कुपरिनितिला नव्हून रजपूतांनी पल काढला. सामुळे अकबराचा

परामिव शाळा, रजपूताच्या नेता इगविस राजोड व अकबर साम्राज्य
असहय झाले अशा पारीखीतीत आपल्या दक्षिणीत शिवाजी पुणे संभाडी
आकाश देईल या भावनेने ते संभाडीच्या भविधास आले. संभाडीने
चोरे थेऊ स्वागत केले, वण या गोष्टीचा ओरंगजेबाने घरका घेतला,
अकबराला पुणे करजुन मराठे सर्व मोगाल साम्राज्य काढित, करतील असी
साळा मिती वारळी.

* बादशाहाची दक्षिणीतील मोठीग +

अकबर संभाडीकडे आल्यानीत

रजपूत, संभाडी व अकबर अद्याडी करतील ते मोगाल साम्राज्याला
घातक डेल. साचा वेळीच वीदोबाबत केला पाहिजे यामुळे याची
एकजूर होण्यापूर्वीच आवृमण केले पाहिजे या उद्देशाने व मराठी सत्ता नष्ट
करून्याच्या उद्देशाने ओरंगजेबाने आपल्या सर्व सैन्यासह दक्षिणकडे युधाण
केले. तो दक्षिणीत येण्यायुवी मोगलांच्या सरदारांचा वरोवर मराठ्यांचे
युद्ध सुरुच होते. पण युद्ध बादशाहा दक्षिणीत आल्यामुळे याचा
जोर काढला. ओरंगजेबाचे सैन्य चौटुबाबूनी पुर्येड केगाने स्वराज्यात
युसून मराठी सत्तेचा प्रवृत्त आधात करू लागले पण ठिकठिकाण
साचा सैन्याचा पराभव करजुन संभाडीने ओरंगजेबाची डाव शिजू
दिली नाही. अहसनअलीखान, शाहबुद्दिन, शहजादा मुअज्जान या
मोगली सरदारांचा संभाडीने ठिकठिकाणी पराभव केला. भाच्या सौंदर्य
वलाची व हृष्यवलाची प्रवृत्त झुकसान केली. सच्चा संभाडी
फक्त मोगलाशीप लडत नव्हता. हे पोतुविजे व सिद्धिशिरीची भाचे
युद्ध सुरुच होते. संभाडीवरोबर यश येत नाही हे पाहून ओरंगजेबां
आपले ~~लक्ष्य~~ अदिलशाही कुलुबशाहीकडे ~~लक्ष्य~~ दिले.

* अदिलशाही कुलुबशाहीचा शेवट +

ओरंगजेब आपल्या साधानसामु-

भीक्षाह संभाडीवरोबर लडत असलानाही चौटुबाबूनी संभाडीवर हलमा
करून ती संभाडी दाद देत नाही हे पाहिल्यानंतर ओरंगजेबाने
आपले लक्ष अदिलशाही, कुलुबशाहीकडे वळविण्याचे उरविले.

अदिलशाहीची राजधानी विजापूरला याने वेडा घातला व १२ सप्ते

१६८६ रोडी गोवळ बोंडियाला भाने वेडा दिला व १३ ऑक्टोबर १६८७

रोडी कुतुबशाहीची राजधानी मोवळे कोऱा याने डिकली झाशा। पद्धतीने ओरंगजोबाने मराठे सोडून संपूर्ण हिंदुस्थान मोरालाचा तरिखाण्याली आणला व आता पुकास राहीलेली मराठ्यांची सता नष्ट करण्यासाठी याने महाराष्ट्राकडे अश वक्तव्ये.

* स्वराज्यावर आक्रमण -

अदिलशाही, कुतुबशाही तुळविज्यानींतर

ओरंगजोबाने संपूर्ण नाकालीनी मराठ्यावर जोरदार तळा केला. साथबरोबर याने मराठ्याचे खागू सिईधी पोतुविंगी यांना ३३ दून बासविले सामुळे संभाऊली इकाचेळी मोगाल, प्यईधी, पोतुविंगी योग्याबरोबर सामग्ना वारावा भागला संभाऊली ने सिईधी व पोतुविंगी विरुद्ध मोहिंग काढून सर्चा बंदोषकृत केला. ओरंगजोबाने मराठ्याचे सरदार देखील फिरु करण्याचा घथान दुरु केला.

* हरजी नहाऊकयी बैठखोरी -

दक्षिणोत्तर तंजावरना ठ्येकोजिरिठो कारभार

पाहत होते. व्यक्तोजीव्या मृथ्युनींतर हरजी नहाऊके कारभार पाहू भागले. पण ते छ. डुमानत नहेते. यांच्या विरोधात काशवाई करत होते. सामुळे साच्या बंदोषकृतासाठी देखील संभाऊली आपली फौज यात्रवली

* संभाऊली केद -

ओरंगजोबाने पुर्वीं मोहिंग मराठ्यांच्या विरोधात काठलेली असल्यामुळे मराठ्यांना कोणसाही एका डिकाणी वारलत्व करणे शक्य नहेते. ओरंगजोबाने जवळ-जवळ संपूर्ण महाराष्ट्रात जिकलेला गेता. पण मराठे देखील यांना डिकटिकाऱ्यांनी नामोहरण करत होले घाशा. अवश्येत संभाऊली विशाळग्रांडम वरुन रायगडला जात असल्याना संगमेश्वर मुक्कामी मोगालांचा सरदार शेवट जिजाने यांने संभाऊली. व काविकृती यांना केद पितुरीमुळे जिथेल पकडल.

संभाऊली पकडल्यानींतर साला बादशाहाकडे वातावरण आले. अंगावर विश्वकाची वर्षो द्यातर्यात आली लाभ. १८१९ बोधून अनेक पुकारे द्यो नव्यान बादशाहा समोर हजार केले बादशाहाचे साला धर्म बदलण्यास नांधून जिबदान देण्याचे अमिष दावविले पण स्वाभीमानी व धर्माभीमानी संभाऊली भाची प्रदेश.

मान्य केली नाही. सामूके झारडोळाने सीमांडीचे हाल-हाल केले. व शेवटी शिरद्देश करून साच्या शारीराची घ्यांडोळी केली व ती कुण्याला घालण्यात आली [१५ फेब्रुवारी १९८९]

* सीमांडी, घोरुंगांज संबंध -

शिवांडीच्या वेळेपासूनच पोर्टुगीझांडी
बरोबरील संबंध बिघाडले होते. शिवांडीची गोठयावर स्वारी करूयाची
इच्छा होती. पण अकांभी मुख्यमूळे सांना ते शावच्या क्षाले नाही.
शिवांडीने फोडा, झोगुण, कारवार इ. भ्रदेश जिंकण्यामुळे पोर्टुगीझांडी
भूंया झोजारी संबंध आला.

* स.न. १९८९ - सीमांडीराजे गादीवर आल्यानंतर मराठे व
पोर्टुगीझ व्याच्यात शांतलीचा तंत्र करून मुळून उत्थान झाले.
या अशा आले नाही.

* १९८२ - कारवारजांवळ अंगांदिव नावाचे बेट आहे. यावर
किला बांध्यास. आपल्यांना घोका होईल मुळून पोर्टुगीझांडी
बांधावा या उद्देशाने सीमांडीने साधनस्तामुक्तीची जुळवा-जुळव खुरु
केली. तिथे मराठ्यांनी किला बांध्यास आपल्यांना घोका होईल
मुळून पोर्टुगीझांडी आरमार पाठवून ले बेट लाभ्यात घेतले व सहा
महिन्यात लेशे किला बांधला याबूल सीमांडीने साच्याकडे लक्खार
केली. पण सानी दाद दिली नाही. याचवर्षी सानी मोगालीना आपल्या
उद्देशामुळे वाट दिली. पण सीमांडी विरुद्ध चुष्य सुरु केले बादशाहाच्या
मागणीस नकार दिला.

* १९८२ - मोगालाना साच्या उद्देशामुळे सीमांडीला
साच्या राजा भाला. सामूके साने आपल्या १००० सौच्यासू
पोर्टुगीझांच्या चोलला वेढा दिला, ता वेढा उठवावा मुळून साच्या
हाईस्टरोयचे बेट कोऱ्यास वेढा दिला, व तोफोचा भाडिमार करून किल्यात
व मगदाड वाढले. कोऱ्यास वेढा दिल्याचे समजात सीमांडी ताचाचे
लावडलोब फोड्याकडे भाला. आपण मराठ्यांच्या कैचीत सापडते आहे,
हे पाहून हाईस्टरायचे मागार घेतले. उच्यावयास सुरवात केली. तेहा
सीमांडी साच्यावर तुळून पडला. हाईस्टरोयला जथमी तोळून माघार
उच्याची नागळी.

पोतुंगिजांना अद्वल घडविंया स्त्रीची गोप्यावरये स्वारी करूयाचे सीमांजीने घरविले. व गोप्याजवळील जूने बोट जिल्हाने घेतले. व गोप्यावर स्वारी करव्यार इतक्यात मांडवी नदीस पूर मात्रामुळे हुआ. पुढे उकलाकृत मागला. याचेवेळी मोगलांनीय आकृमण केल्याचे समजाताचे गोप्यावर स्वारी करता येईल आसे डरवून सीमांजी मागे किऱला.

* १८८४ - यानंतर पोतुंगिजवं भराटे योच्यात वाराघायी होऊन

तहानुसार एकमेकांनी एकमेकाचे जिकलेला प्रदेश, झाहंजो व कैदी वरत करावेत दमनयी चौथाई मराठ्यांना द्यावी आसे ठरले.

* १८८५-८६ - तहानंतर पोतुंगिजांनी अंजादिव बोट सोडावे. व एक लाख्याच्या नजराना द्यावा, अशी मराठ्यांनी मागावी केली.

यानंतर पूऱ्हा भराटे पोतुंगिज सबोध बिघडले. पेढो, उठे, कारवर येथील देसाई आया सीमांजी विठ्ठ्या कारवायार कारणीभूत झाना. सामुळे पूऱ्हा याकामकी सुखु झाल्या. १८८८-८९ पा काळात पोतुंगिजांनी उत्तर कोकातील मराठ्यांनी डिकेलेला वरायसा प्रदेश पोतुंगिजांनी पूऱ्हा डिकेला. पोतुंगिजांच्या विद्यावनीने देसाईनी बांडाकी माजावर्ण्यास सुखवाल केली. पोतुंगिजांच्या संघर्ष मात्राते व्येष, सवीत, राम व कली २. देसाई मिमांग्सा निकाले. साचा चास मराठ्यांना नेहमीच राहीला.

शिवाजी महाराजांच्या उमाने सीमांजीराजांच्या कारकीर्दिल मराटे पोतुंगिजांची सर्वीच चागले राहीले नाही येवेटेय नक्हे तर पुर्वीटिका आणिक्य विद्युतले सामुळे सीमांजीकडून गोवा डिकूण्याचा घोका पोतुंगिजांना निमांजी झाला होता. परं याच्या सुदैवारी हा जोका सीमांजीना सादता आला नाही.

* राजाराम व लाराबाई कालीन सीधष्टि

राजाराम छतपतीषदाची सुन्दरी ताती होतो.

सीमेश्वर मुवकामी सीमांजीला वकडल्याची

बातमी वाप्यासारणी महाराष्ट्रात वसरली यावेळी राष्ट्रगडावर राठा घेशुबाई, युकराज, शाहू. घांडीजी बलांग, सीतांजी ३, मीडीकी होती. सीमांजीला सोडून आणी शाहू नाही. आची जागीच मराठ्यांना होती. अशा विषाट पुर्वीची घेशुबाईनी अर्थीत स्वार्थसिंग वृत्तीजी शाहूला गादीवर वसविंयाचा विचार न करता राजारामाता गादीवर

वरंवले. व ते मराठ्यांचे घटपती शालयाचे घोषित केले.

* रायगडवरील मराठ्यांचे डावपेच

संभाऊ महाराजांच्या वधांतर संपूर्ण निराशाचा

काळात देखील ओरंजीबाला वारा जाणायचे नाही "असे रायगडवरील घेशुबाई, राजाराज, रामचंद्र वीत अमास, उलाद निराजी, संलाजी, घनाऊ इ, प्रमुख मंडळीनी उरवले व भासाई घेशुबाईच्या स्तन्याने पुढील योजना झाषण्या ⑥ १००ी घेशुबाईच रामकुमार शासुराजे यांनी रायगडवरय स्वेच्छा किला लडवावा, ⑦ राजाची थूरा घंगळी या नाशाने राजाराज महाराजांनी सोमाकावी ⑧ राजाराज महाराजांनी रायगडबाहेर पडावे व मोगालांशी लडा सुरु ठेवावा ⑨ जर महाराष्ट्रात निभाव नाही तर राजारामांनी कनिकात जिंजिकडे क्जावे.

करीचे प्रमाण योजना उरवून बराजाराम बोहेर पडले प्रथम घुतपठाडास सातारा, वसीतगाहून वळाळ्यास आले, ते ज्या-ज्या गडावर गेले-हेथे यांना पकडल्यासाई बादशाहाने कौजा पाठविल्या.

* राजारामांचे जिंजिकडे पुण्याण

संभाऊच्या संस्कृतर मराठ्यांचे नितिशर्य व्यवले हो. सामुले सांगी झापण्या तात्यातील किल्ले व आणी मोगालांना भराभर देवून यकळी मराठ्यांचे राड्य बुडाने असे केवळ बादशाहालाच नाहे तर मराठ्यांना वाढू लागले. अशा बिकू परिस्थितीत राजारामाचा थुसविंगी निराश व परामव घेवू जागेला पळाळ्यावर घेशील याच्याभोवती वेग पडला अशोवकी त्रिव वायवी महल्याचे वाढून राजारामांने वेशांलर. करून कनिकातील जिंजिकडे पुण्यान केली,

* घेशुबाई शाहू यांची कूद

रायगडाला इंग्लिकारण्यानांने वेठा भालला होता, घेशुबाई किला लडावित होती. परी अवराज्यातील जवळ-जवळ सर्व किल्ले व पृदेश मोगालांनी तिकला होता, राजारामाला ही जिंजिकडे जावे भागलो होते अशा बिकू परिस्थितीत रायगड आपणा बाद काळ लक्ष्य इकलाई नाही कांगा ना उद्या तो शागुला वयावा भागार सुविळी शाशु भापली विषेधन। किले लक्ष्याने घेशुबाईनी, भापले जिवित व भाष्य यांना घोका होणार नाही या अधिक रायगड मोगालोच्या स्थापनीन केला. [३ जीवे. १८८५] घेशुबाई व शाशुला कूद करून यांने भागले.

* जिंजिया वेळा +

राष्ट्राचे नाम्यात आला होता, घेशुवाई शांति
यीना कौद केले होते मराठ्यांचा छिंगपती राजाराजे जिंजी येथे होता.
साला कौद केले की मराठ्यांचे राज्य स्तंपमे रहिण्याने बादशाहाने झुल्याकां
रणाऱ्याला जिंजिकडे पाठविले, झुल्याकारणाने मोठी कोळ घेवून जिंजिया
केसा दिला। ५०। थावेळी नेताजी तशीद, मानकोडी पॉटर, जागोडी माने
हे मोगल अकडील मराठे सरदार राजाराजे महाराजाना मिळाले शांतुके
राजारामाची बाजू अकलम झाली, शांताला। जिंजी घेतो अवघड झाले,
रहिण्याने बादशाहाने वडीर आसदछान व राजकुमार कामलका यीना मोठी पोडा
घेवून पाठवले. तेशे वाजुस सुअ शालयानीतर वेळा देवून बसतेला।
स्तेंगांचे हाल णोक जागले. शात्र्य मरोठे शोऱ्यावर अधून मधून हाजरे
करीत होते. शांतुके मोगलांना यश घेइना इशात्र्य मराठालृष्टातून संताजी
व धनाडी ती गोकुजोडी मोठी पोडा घेवून जिंजिकडे घेवू लागले. धनाडीची
व्याल करक्के घेत आहे. हे याहुन मोठाल छोठे अऱ्यु लागले सात्र्य
धनाडीने इस्तमाहिल मवका याला कौद केले. व जिंजित घेवून घेला.
संताजीने मोगलांना रस्य घेवून जागारा अवलवदीखान याले। पकडले.
शांतुके वापरिकात मराठ्यांचे वर्यारव वाहले मोगलांची माग मितीने
गाला उडाली.

झाशविळी मोगलीत्यान जिंजियुठे दोन गट घडले, आसदछान
व झुल्याकारणांना या बाधेकीचा एक गट व कामलका याचा एक गट
निसाठी झाला, शात्र्यात हेवेविले सुरक्षा कोळे. राजारामाने दोन्ही गटांशी झुल्याकारणांना
बुलसरीथान बांधले. कामलका मराठ्यांरी संधान बांधून बादशाहा शात्र्याविले
बाष्पिले करणार होता हि बालकी, यानास वर्यालाच शात्र्यावर हाता। करण
झाला कौद केले व शात्र्या कारवाया बादशाहाकडे कबविल्या।